

ԲԱԶՄԱՎԷՊ

ՕՐԱԳԻՐ

ԺԵ ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 5.

1857

ՄԱՐՏ 1.

քարոյական

ԱԶԳԱՅԻՆ

Ազգն է քարոյական մարդ ¹ :

Այս գործքերուս անտեղութիւնը աղէկ հասկընալու համար պէտք է որ մէյմը աչքերնիս դարձընենք ազգերնուս հնութեանը վրայ, ու դիտենք իր ազգութեան ընթացից այլ և այլ ժամանակները, գլխէն անցած թշուառութիւններուն պատճառները քննենք, և կը տեսնենք թէ ինչպէս որ յափշտակութիւնն ու մարդասպանութիւնը այս աշխարհքիս մէջ մարդուս թշուառութիւնը 'ի ծայր հասցընող չարիքներն են, այսպէս ալ մեր ազգին ամէն ժամանակ թշուառանալուն գլխաւոր և սկզբնական պատճառ եղեր է միշտ այս չճանչնալը թէ ազգայինք իրեն սեփհա-

կան անդամներն են, և այսպէս չճանչնալով՝ իր անդամոցը ընելու պարտաւորուած բարիքը ուրիշ օտարներուն ընելը, և իր ազգայինքը, իր անդամները իրմէն օտար սեպելը: Այսպիսի ծուռ գաղափարէ առաջ եկած ազգայնոց դէմ եղած պտելութեան կրքերը, և իր ազգայինքը նուաճելու, չարչարելու, պակսեցընելու, ջնջելու համար օտարաց հետ եղած աջակցութիւնները եթէ մէկիկ մէկիկ յիշել ուզենք, շատ երկայն կ'երթայ և անօգուտ ալ է. վասն զի ով որ ունի ոգի ազգասէր, ինքնին կը տեսնէ, կարդացածներէն կը լսէ ու կը ցաւի և կը զգուշանայ. իսկ ով որ չունի, այս խօսքերս իր ականջին ջրի ձայն կու գան:

Յիրաւի այս ողբալի պակասութիւն

¹ Տես հտ. ԺԲ, երես 225, 257: հտ. ԺԴ, երես 69, 133, 213, 262, 325, 358. հտ. ԺԵ, երես 54:

նր ամէն ժամանակ հիմն եղեր է մեր ազգին կրած թշուառութեանը, նա և իր ամենաբարեբաղդ կարծուած ատեն գլխուն հանդիպած ձախորդութեանցը: Այս ծուռ գաղափարը եղեր է պատճառ մեր ազգին սկսելուն հարկատու ըլլալ Հռովմայեցւոց. այս դարձեալ լքակունեաց թագաւորութե վերնալուն. այս Արդանանց ժամանակ ազգին թշուառութեանը և քրիստոնէութեան նուազելուն: Այս ամենայն կերպով եղեր է պատճառ ոչ երբէք անկից ետեւ հանգիստ կարգաւորեալ թագաւորութիւն մը ունենալուն. վերջապէս այս եղեր է պատճառ բոլորովին թագաւորութենէ զրկուելուն, և անհնարին ջարդով և կորստեամբ ազգին նուազելուն, և մնացածներուն ալ ցիրուցան օտար աշխարհաց մէջ սփռուելուն, և այս աստիճան թշուառութեան մէջ իյնալուն: Իսկ թէ երբէք երբէք քիչ մը վրայ գալու նշաններ երեւեր են, և քիչ մը աղէկութեան լոյսեր տեսնուեր են, անոնք ամէնն ալ այս ծուռ գաղափարները ճանչցողներու և ազգին միութեանը ամենայն ուժով օգնել ուղղողներու ջանքով եղեր են: Այս ահա այս վերջին տարիներս որ ազգն սկսաւ քիչ մը բանալ աչքը, ու խորին տգիտութենէն մերկանալ, այս ալ եղաւ և ըլլալու հետ է նոյնպիսի ազգասէր անձանց ձեռք: Այս ահա յառաջագիմութիւնն ալ որչափ որ ծանր կ'ըլլայ և դժուարին, ասոր ալ գլխաւոր պատճառն է նոյն այս սխալ գաղափարը: Ար եր թէ մեր ամէն ազգայինք, աշխարհիս որ կողմն որ ալ կը գտնուին հիմա, այս սխալմունքին փնասներուն մեծութիւնը ճանչնային, ու ազգութեան յարգը իմանային, ու իրենք զիրենք ազգէն չօտարացընէլէն ետեւ, հասկընային ալ իրենց պարտքը ազգին թշուառութեանը օգնելու: Տես թէ քանի մը անձանց միայն ազգին օգնելու ջանքով ըրած բարիքէն ազգը ինչպէս կ'օգտուի. եթէ ազգին ամէն անդամները նոյն գիտմունքն ու ջանքն ունենալու ըլլային, որչափ կը յառաջագի-

մեր ազգը. և ազգին առջի պայծառութեան ժամանակներն ալ չէ թէ միայն չէր նուաստանար, այլ առաւել քան զառաւել կը պայծառանար:

Այս ծուռ դատման և գործոյն հետեանքն է ութերորդ սխալ գաղափարն ալ՝ որ է օտար ազգաց հաւասար, մանաւանդ երբեմն և նուազ ճարտարութեան վրայ աւելի մեծ համարմունք ցուցընել: Ըստ ինքեան մարդուս բնութիւնը անձնասէր ըլլալով՝ իրեն ըրած գործքերը ուրիշներուն ըրածէն միշտ աւելի աղէկ կ'երևան իր աչքին. որով իր բնական դատմամբը ուրիշներուն գործքերը որչափ ալ աղէկ ըլլան, անոնցմէ աւելի կը հաւնի իր ըրածներուն՝ թէ և պակասաւոր ալ ըլլան: Իսկ ազգն որ բարոյական մարդ մըն է և ամէն մարդկութեան և անձնասիրութեան յատկութիւններն ունի, տեսինչ աստիճանի տգիտութեան և խեղճութեան մէջ ընկած պիտի ըլլայ՝ որ ընդդէմ բնութեան գործելը իրեն իրաւունք սեպէ, ազգային գործքերը անարդէ ու օտարներունը բարձրացընէ: Ահա տգիտութիւնը ինչուան այս աստիճան ալ կը խոնարհեցընէ զմարդ: Երբ նիւթական և բարոյական փնասները ամէն օր կրելու հետ են ազգին անդամները. նիւթականը իրենց ապրուստին մէջ՝ և բարոյականը իրենց հոգւոյն վրայ: Նիւթականին կողմանէ շատ արուեստաւորներ, վաճառականներ, ճարտար հնարագէտներ յարգչունին ազգային ըլլալուն համար, և ազգայնոցմէ շատերը անոնց տուածին կրկին գնովը կը գնեն օտարներէն անոնց ունեցածին շատ աւելի ստորին աստիճանի եղածները, որուն կէս գինը իրենց ազգայնոցը տալ յանձն չեն առնուր այնպիսի կապուած մտքով՝ որ գընած նիւթերնուն պակսութիւնները, որոնցմով կը տարբերին ազգայնոց ծախածներէն, կը գովեն իբրեւ կատարելութիւն, որովհետեւ ազգայնոց ծախածներուն վրայ չկան այն պակսութիւնները: Այս տկարութիւնը այն աստիճանի զօրացած կ'երևայ ազգին

մէջ, որ ինչուան նաև անտեղի սովորու-
թիւն մը, յիմարական նորութիւն մը
երբ կը տեսնուի օտար եւրոպացւոյ մը
վրայ, շատերը կը ջանան իրենց վրայ
երեւցընել զայն՝ չխնայելով ոչ ծախքի
և ոչ աշխատանքի, և անոնցմով կը պար-
ծին :

Իսկ աւելի ողբալի փաստը այս ծուռ
գաղափարէն առաջ եկած բարոյականն
է, որ օտարին գործոց վրայ մեծ հա-
մարմունք ունենալու գաղափարով լը-
ցուած, օտար ազգաց միջի անկարգ
մարդիկներէն տեսածնին և լսածնին,
և անոնց գրքերուն մէջէն կարդացած-
նին՝ իբրև նորելուկ իմաստութե գործ-
քեր և խօսքեր՝ կը գովեն, և կը ջանան
հետեւելու անոնց՝ արհամարհելով զազ-
գը՝ իբրև թէ տգէտ ըլլալով՝ կապուած
են մտքով, աշխարհիս վայելելութիւնը
չեն ճանչնար, և ինչպէս որ պէտք է
վայելել զանոնք չեն գիտեր : Եւ այս-
պիսիներէն ոմանք այնպէս կը յարուին
օտար ազգաց մէջ գտնուած անկարգու-
թիւններուն, որ մեր ազգէն ըլլալն իսկ
իրենց ամօթ սեպելով՝ բոլորովին իբրև
օտար կը սկսին վարուիլ : Բայց ասոնք
չէ թէ միայն ազգի մը ինչ ըլլալը չեն
գիտեր, այլ և ոչ մարդկութեան օրի-
նաց վրայ տեղեկութիւն ունին : Երոնց
մտածութիւնը շտկելու համար պէտք
է որ, ինչպէս որ ըսինք ուրիշ անգամ,
ամէն բանէն առաջ գիտնան ազգայինք
մարդկութեան բնութեան օրէնքն ու
կարգը, և ազգին իւրաքանչիւր անդամ-
ները գործածեն իրենց յարմար սահ-
մանեալ գործքերուն : Եւ միայն այս
երկու կարևոր մասունքը զարգացման՝
'ի գործ դնելով կրնայ ունենալ ազգեր-
նիս զայն ցանկալի բարօրութիւնը, առ
որ կարգեալ է յԱստուծոյ մարդը, և
մարդկանց ընկերութենէն կազմուած
բարոյական մարդն Վզգը :

Հ. Պ. Մ

ԲԱՐՈՅԱՎԷՊ

Անհատատարմոքեան և ապերախտոքեան
գեշ հետեանքները :

Բնառուան գեղեցիկ գիշեր մը լու-
սրնկան երկնքին երեսը ծագած իւր ար-
ծրթի ճառագայթները երբեմն կը ծա-
ւալէր Բրիտանիոյ ահագնատեսիլ լեռ-
ներուն ու անոնց յաւիտենական սառ-
նամանեօք ծածկուած գաղաթներուն
վրայ, և երբեմն ամսէ վարագուրով
մը կը գոցէր ինքզինքը, թողլով ահաւոր
մթութեան մէջ այն սեպացեալ ու խը-
րոխտ ապառաժները : Շրջակայ կա-
նաչ ու ծաղկաւետ հովիտներն ու բըլ-
րակները բիւրաւոր առուակներուն ձայ-
նէն կը հնչէին, որոնք այլ և այլ ճամ-
բաներով կ'իջնային սիրուն մարգագե-
տիններուն վրայ, ուր հազարաւոր մանր
ճճիներ կը բզզային կանաչեղինաց տա-
կէն : Վաղցրաշունչ զեփուռները կը
փչէին, ու այն գիշերային խորին լուռ-
թեան ատեն ուրիշ ձայն չէր լսուեր, բայց
միայն քանի մը բարձր կաղնիներուն
տերեւներուն խշրտոցը ու համատա-
րած Սկիանու ալիքներուն գոռալը, ո-
րոնք ծածանելով լուսնին ճառագայթ-
ներէն կուգային աւազուտ ափունքնե-
րուն քով փշրելու : Մերձակայ անտա-
ռը տխուր միայնութեան մէջ ընկղմած
ստէպ ստէպ մեղմարձագանգօք կը կրրկ-
նէր ողորմելի պանդխտի մը սրնգին ցա-
ւալի երգերը : Եր ծովեզերքին աւազ-
ներուն վրայ նստած՝ աչուրները գէպ 'ի
երկինք դարձուցած, կը նուագէր ան-
շուշտ իւր սիրելի հայրենեաց տխուր
եղանակները, որոնք խաղաղ ափունք-
ներուն քով կ'արթնցընեն ողորմելի տա-
ռապելոյ մը իր հայրենի տնակին քաղցր
յիշատակները :

Բնտարակոյս ծովեզերքը այս աղուոր
տեսարանաց մէջ ընկղմած տեսնալով
անցաւորը՝ չի կրնար զմայլմամբ իւր ա-
չուրները չափաւորընել : այն ընդարձակ
հորիզոնին վրայ տարբեր սքանչելիք մը
դիտելու : Բնշուշտ իր կեցած լեռան